

Лозинська І.В., к. е. н., доцент,
доцент кафедри економіки
Сумський національний аграрний університет
Бессараб О.В., аспірант кафедри економіки
Сумський національний аграрний університет

АДАПТАЦІЯ УКРАЇНСЬКИХ СТАНДАРТІВ ЯКОСТІ ПРОДУКЦІЇ СКОТАРСТВА ДО СВІТОВИХ ВИМОГ

Лозинська І.В., Бессараб О.В. Адаптація українських стандартів якості продукції скотарства до світових вимог. У статті розкривається проблема необхідності адаптації українських стандартів якості продукції скотарства відповідно до світових вимог. Визначено основні вітчизняні особливості виробництва продукції. Проаналізовано законодавчі перешкоди, що заважають розвитку виробництва якісної продукції скотарства. Отримані в ході дослідження результати сприятимуть підвищенню конкурентоспроможності продукції скотарства на ринках.

Ключові слова: якість продукції скотарства, європейські стандарти якості, конкурентоспроможність, ринок продукції скотарства, сільськогосподарські підприємства

Лозинская И.В., Бессараб Е.В. Адаптация украинских стандартов качества продукции скотоводства в соответствии с мировыми требованиями. В статье раскрывается проблема необходимости адаптации украинских стандартов качества продукции скотоводства в соответствии с мировыми требованиями. Определены основные отечественные особенности производства продукции. Проанализированы законодательные препятствия, мешающие развитию производства качественной продукции скотоводства. Полученные в ходе проведения результаты будут способствовать повышению конкурентоспособности продукции скотоводства на рынках.

Ключевые слова: качество продукции скотоводства, европейские стандарты качества, конкурентоспособность, рынок продукции скотоводства, сельскохозяйственные предприятия

Lozynska I.V., Bessarab O.V. Adaptation of Ukrainian cattle breeding standards of product quality to international requirements. The article deals with the problem of necessity to adapt Ukrainian standards of cattle breeding production quality in accordance with international standards. In addition, it defines the main features of domestic production. In the course of research were analyzed legal obstacles to the production of quality cattle breeding products. The results will improve the competitiveness of products in cattle markets.

Keywords: product quality cattle, european quality standards, competitive, market of cattle breeding products, agricultural enterprises

Постановка проблеми. Із розширенням меж світогосподарських зв'язків України та інтеграції її до світової спільноти і СОТ проблема якості продукції скотарства стає особливо актуальною. Крім того, у глобалізованому просторі перед сільськогосподарськими підприємствами всіх форм господарювання ставляться однакові завдання: отримання максимального прибутку, забезпечення стабільного розвитку, забезпечення переваг на ринку серед конкурентів. У цьому переліку якість продукції стає визначальним критерієм. Вищевикладене підтверджує актуальність теми даного дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам розвитку скотарства, включаючи виробництво якісної продукції, присвячено праці багатьох науковців та практиків. Ними розглядаються питання технічного та технологічного забезпечення якості молочних продуктів (В. Касянчук, О. Лакішик, А. Твердохліб, В. Вінтоняк, І. Орлова, О. Якубчак), аналізується стан ринку молока, пер-

спективи його розвитку (О.І. Гуторов, М.М. Ільчук, М.В. Калінчик, Т.Л. Мостенська, М.К. Пархоμεць, О.В. Шпичак та ін.).

Постановка завдання. Сьогодні в Україні існує кілька проблем щодо якості продукції скотарства, що знаходить своє безпосереднє відображення у виробництві низки м'ясо-молочних продуктів, які здебільшого не відповідають установленим національним (європейським) стандартам. Останнє засвідчує необхідність підвищення якості м'ясної та молочної продукції як для внутрішнього, так і зовнішнього споживання, а також для того, щоб вітчизняні виробники продукції скотарства могли успішно конкурувати на відповідному європейському ринку.

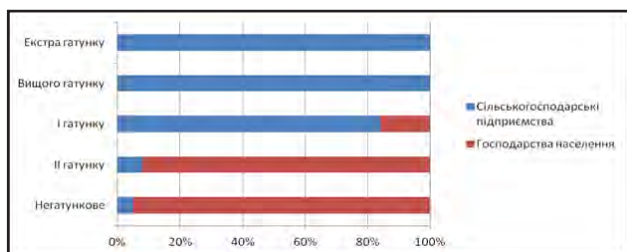
Виклад основних результатів. Окрім якості, до проблем розвитку слід віднести також неповну відповідність стандартам і неналежну систему контролю, яка б відповідала вимогам європейського рівня. Використання застарілих технологій, незадовільний рівень ветеринарного забезпечення, нестабільність

і непередбачуваність цінової кон'юнктури, у тому числі відсутність цивілізованої інфраструктури сегмента ринку, та низка інших чинників посилювали кризу в досліджуваній продукції [4].

Курс на інтеграцію з європейськими країнами та одночасне співробітництво з близьким зарубіжжям вимагає від економіки України забезпечення світових стандартів якості продукції та якнайнижчої собівартості її одиниці. За таких умов продукція зможе стати конкурентоспроможною на споживчому ринку. У цьому разі діяльність підприємств продукції скотарства вимагає адекватних заходів як на рівні держави, так і регіонів. Цілком зрозуміло, що в даній ситуації максимально можна вплинути на розвиток скотарства, створивши умови для розвитку великотоварного виробництва [3].

На нинішньому етапі розвитку сільського господарства в умовах СОТ дрібнотоварний сектор скотарської продукції вже не спроможний самостійно задовольнити потреби переробної промисловості у високоякісній сировині. Виробничі можливості господарств населення не дають змоги сформувати потужний обсяг сировинної бази, а санітарно-гігієнічні умови отримання в них молока не забезпечують його належну якість та відповідність прийнятним державним стандартам.

Сільськогосподарські підприємства забезпечили перший та вищий ґатунки в загальній структурі закупленого молока, тоді як від господарств населення сировина надходила здебільшого другим ґатунком (рис. 1).

Рис. 1. Структура закупленого переробними підприємствами молока за основними ґатунками в 2015 р., %

Джерело: розраховано авторами за даними Державної служби статистики України

Основні проблеми, які стримують поступальний розвиток молочної промисловості, безпосередньо пов'язані зі скороченням сировинної бази та низькою якістю продукції, що постачається на переробку. Причина полягає в незабезпеченні умов утримання корів, що призводить до виникнення захворювань тварин, а також відсутності первинної обробки (охолодження) молока в більшості приватних селянських господарствах і багатьох сільськогосподарських підприємствах [6].

У 2014 р. з усієї кількості закупленого молока від господарств населення питома вага вищого ґатунку

становила лише 0,1%, першого – 15,8%, другого та негатункового – відповідно 83,6% і 84,5%.

Також слід звернути увагу на той факт, що від господарств населення з усього переданого на переробні підприємства молока лише 47,4% його обсягу надійшло охолодженим до 10°C, тоді як від сільськогосподарських підприємств – 71,7%. Відповідно ціна 1 т молока становила 2 424,9 грн. і 3 498,8 грн. Тобто різниця у майже 44,3% свідчить на користь необхідності широкого використання систем охолодження молока і механізованого доїння, у тому числі використання в господарствах населення як мінімум індивідуальних доїльних установок.

Для виправлення такої ситуації на державному рівні останніми роками активізувалися зусилля зі створення мережі закупівельних пунктів на базі сільськогосподарських заготівельно-збутових обслуговуючих кооперативів та їх оснащення сучасним устаткуванням для охолодження і зберігання молока, а також відродження великотоварного виробництва на базі створення нових сучасних тваринницьких комплексів і реконструкції наявних ферм у сільськогосподарських підприємствах.

Дотації на молоко та м'ясо ВРХ повинні здійснюватися з урахуванням якісних показників і бути спрямовані на стимулювання виробництва високоякісної продукції, тобто необхідно диференціювати підтримку залежно від якості [1].

Наприклад, до 2016 р. виплачується 40 коп./кг за молоко екстра та вищого сорту і 25 коп. – за молоко першого сорту. За надоїв 6 тис. кг це до 2 400 грн./рік від однієї корови. Щодо вирощування ВРХ на м'ясо, то ситуація складається гірше. Максимальний рівень доплат за 1 кг живої ваги поголів'я вищої вгодності товаровиробник може отримати 3,50 грн. Це може трохи нівелювати критично низьку ціну в 2013 р. – 11 грн./кг живої ваги. Тобто за бичка вагою 400 кг сільськогосподарське підприємство зможе отримати дотацій до ПДВ у розмірі 1 400 грн. Державна повинна взяти на себе розроблення нормативно-правової документації щодо здешевлення матеріальної бази: вартості доїльного та холодильного обладнання, забезпечення племматеріалом, поліпшення якісного складу поголів'я у приватному секторі. Племінним заводам сума сягає до 1 900 грн. за голову, племрепродукторам – до 1 000 грн., іншим агропідприємствам – до 600 грн. за голову.

Хоча сільськогосподарські ринки більше ніж інші відповідають умовам чистого ринку, на практиці вони дещо відходять від правил: попит на них концентрований, за переходу до ринку він ще і монополізований переробними підприємствами. На відміну від сільськогосподарських продовольчі ринки є носіями концентрованої пропозиції і розпошеного споживчого ринку [2].

Інтереси учасників сільськогосподарських ринків протилежні. Виробники хочуть реалізувати свою продукцію за цінами, що перевищують виробничі

витрати, проте тільки частина виробників, які господарюють у кращих умовах, мають мінімальні витрати. Якщо їх пропозиція задовольняє попит, то продукція інших виробників не знаходить збуту чи продається за цінами, нижчими від затрат. Покупець і переробник зацікавлені в найнижчих цінах, оскільки вони входять до складу виробничих витрат і впливають на результати їх господарської діяльності [7].

Ринок продуктів скотарства є особливим видом ринку. Його особливості викликані насамперед тим, що коров'яче молоко, жива худоба та яловичина є принципово різними ринковими продуктами як із погляду споживчої, так і з погляду організаційної характеристики. Його цілісність і єдність забезпечуються лише завдяки нерозривності процесу виробництва цих продуктів.

Проте, на нашу думку, динамічність ситуації на ринку продукції скотарства породжує нові проблеми: відбуваються зміни в нормативно-правовому забезпеченні, виникають нові взаємозв'язки й залежності. Проблематичним залишається формування цілісної ринкової інфраструктури: потребує вдосконалення система взаємовідносин учасників ланцюга від товаровиробника сировини до споживача продукту. Особливо ця проблема загострилася після вступу України до СОТ, коли вітчизняні товаровиробники через відсутність гідного фінансування продукції не змогли конкурувати з імпортованою (не завжди належної якості) продукцією.

Нині недосконалість законодавчої бази створює великі перепони в розвитку виробництва якісної продукції скотарства. Так, наприклад, неоднозначна ситуація щодо механізму нарахування та виплати дотацій виробникам молока та м'яса ВРХ призвела до більш стрімких темпів зниження закупівельних цін, незважаючи на наявний дефіцит продукції галузі [7].

Зі зміною в 2011 р. попереднього механізму дотацій спостерігалось нетипове для зимового сезону 2012–2014 рр. зниження закупівельних цін на молоко. Закупівельні ціни на молоко від сільгосп підприємств знизилися в середньому на 6% порівняно з відповідним періодом минулого року (з урахуванням дотацій). Для господарств населення цей показник становив 11%. Окрім того, за 2012–2015 рр. на 23% скоротилося надходження молока на переробку, що стало обмеженням бази для нарахування дотацій виробникам молока і може призвести до загострення ситуації у продукції молочного тваринництва в подальшому.

В ЄС у період так званого «великого молока» держави купують у виробників надлишки, а взимку продають сухе молоко. В Україні ці механізми не діють. Взимку, у період найменшої пропозиції, закупівельні ціни на цю сировину в Україну на 10–20% вище, ніж в ЄС.

В Європі також оперують «літньою» і «зимовою» цінами, але різниця між ними становить 10–15%.

Цьому сприяє планомірне протягом року, а не масове взимку, як в Україні, отелення корів. В Україні 65% молока виробляють у весняно-літній період, а 35% – в осінньо-зимовий.

Тільки усвідомивши ці реалії, уряд зможе цивілізовано впливати на ціни: бюджетною підтримкою сільгосптоваровиробників, інтервенціями з Держрезерву або імпортом за міждержавними угодами [3].

З 01.01.2012 Законом України «Про зміни до процесу оподаткування переробних підприємств» № 4268 викладено в новій редакції п. 1 підрозділу 2 розділу XX Податкового кодексу і змінено порядок оподаткування ПДВ діяльності переробних (м'ясо-молочних) підприємств та виплати ними дотацій сільськогосподарським товаровиробникам, що існував до зазначеної дати. Зокрема, встановлено, що позитивна різниця між сумою податкових зобов'язань звітного (податкового) періоду та сумою податкового кредиту звітного (податкового) періоду, визначена у податковій декларації з ПДВ щодо діяльності з постачання продукції, сплачується до спеціального фонду державного бюджету України та на спеціальний рахунок, відкритий ним в органі держказначейства, у відповідних розмірах. Також було змінено механізм виплати компенсації сільгосптоваровиробникам за продані ними переробним підприємствам молоко і м'ясо в живій вазі [5].

Україна давно могла розширити можливості експорту м'яса яловичини та молочних продуктів до ЄС, але в результаті невідповідності української системи контролю безпеки харчових продуктів європейській ці плани були недосяжними для потенційних експортерів, тому конче необхідно розробити механізм дій щодо реформування безпеки продуктів харчування і впровадження європейських стандартів якості. Зокрема, Мінагрополітики спільно з Держветфітгосслужбою для першочергової адаптації законодавства до умов зони вільної торгівлі в рамках Угоди про асоціацію «Україна – ЄС» слід розробити проекти законів «Про корми», «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо ідентифікації та реєстрації тварин», «Про побічні продукти тваринного походження, не призначені для споживання людиною», «Про державний контроль у сфері забезпечення безпеки, якості харчових продуктів, кормів, благополуччя тварин», «Про зменшення документів дозвільного характеру».

Висновки. Отже, для гармонізації законодавства України із законодавством ЄС у сфері створення необхідних та достатніх умов щодо забезпечення населення країни безпечними для здоров'я харчовими продуктами тваринного походження та доступу української м'ясо-молочної продукції до європейського ринку слід проводити велику роботу. Але витрачені зусилля неодмінно призведуть до позитивних результатів, зокрема підвищення конкурентоспроможності вітчизняної продукції скотарства на світових ринках.

Список літератури:

1. Аналіз і прогноз світових ринків продукції тваринництва / О.М. Шпичак, Ю.О. Лупенко, В.М. Присяжнюк. – К. : ННЦ ІАЕ, 2012. – 250 с.
2. Баланси сільськогосподарської продукції та продовольства / О.М. Шпичак, Ю.О. Лупенко, В.Я. Месель-Веселяк – К. : ННЦ ІАЕ, 2013. – 74 с.
3. Винтоняк В. Молочная отрасль Украины / В. Винтоняк // Продукты & Ингредиенты. – 2008. – № 5. – С. 48–52.
4. Гуторов О.І. Світові тенденції розвитку молочного скотарства / О.І. Гуторов // Економіка АПК. – 2011. – № 6. – С. 151–158
5. Ільчук М.М. Розвиток ринку молочної продукції / М.М. Ільчук, В.І. Радько, І.В. Мельникова. – К. : Компрінт, 2012. – 427 с.
6. Касянчук В. Проблеми безпечності української молочної продукції / В. Касянчук // Продукты & Ингредиенты. – 2008. – № 5. – С. 54–56.
7. Лакішик О.В. Стан і перспективи експорту молока та молокопродуктів / О.В. Лакішик // Економіка АПК. – 2008. – № 5. – С. 136–141.
8. Мостенська Т.Л. Формування попиту та пропозиції на молоко та молочні продукти / Т.Л. Мостенська // Теоретичні та прикладні питання економіки. – 2011. – № 26. – С. 35–42.

УДК 631.1

Мандич О.В., к. е. н., доцент,
доцент кафедри економіки та маркетингу
*Харківський національний технічний
університет сільськогосподарства
імені Петра Василенка*

СТРАТЕГІЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОГО РОЗВИТКУ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Мандич О.В. Стратегії конкурентоспроможного розвитку сільськогосподарських підприємств. У статті розглянуто систему конкурентних стратегій аграрних підприємств, зокрема особливу увагу приділено стратегії отримання конкурентних переваг як загальної конкурентної стратегії. Проаналізовано особливості формування і використання деяких певних стратегій у сучасних умовах сільськогосподарських підприємств в Україні. Запропоновано комплексну стратегію для формування конкурентного потенціалу та конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств функціональними компонентами.

Ключові слова: конкурентоспроможність, стратегія, система, підприємство, сільськогосподарське виробництво, ефективність.

Мандич А.В. Стратегии конкурентоспособного развития сельскохозяйственных предприятий. В статье рассмотрена система конкурентных стратегий аграрных предприятий, в частности особое внимание уделено стратегии получения конкурентных преимуществ в качестве общей конкурентной стратегии. Проанализированы особенности формирования и использования некоторых определенных стратегий в современных условиях сельскохозяйственных предприятий в Украине. Предложена комплексная стратегия для формирования конкурентного потенциала и конкурентоспособности сельскохозяйственных предприятий функциональными компонентами.

Ключевые слова: конкурентоспособность, стратегия, система, предприятие, сельскохозяйственное производство, эффективность.

Mandych O.V. Strategy of agricultural enterprises competitive. In the article the system of competitive strategies of enterprises, in particular, special attention is paid to strategies gain a competitive advantage as the overall competitive strategy. Peculiarities of formation and use of certain defined strategies for modern conditions of agricultural enterprises in Ukraine. A comprehensive strategy for the formation of a competitive capacity and competitiveness of agricultural enterprises by functional components.

Keywords: competitiveness, strategy, system, enterprise, agricultural production, efficiency.

Постановка проблеми. Підвищення конкурентоспроможності аграрних підприємств за сучасних умов їх функціонування на об'єктових ринках є одним із найскладніших та найперспективніших напрямів досліджень, що передусім викликане особливостями провадження їх виробничої діяль-